

האמנות כלב מדע הרוח

בעיסוק האמנותי ממלא האדם את יעודו כאדם ומגשים את שליחותו כישות בהשתנות, ובכך מממש הוא את אנושיותו בצורה הגבוהה ביותר

רבות מהנפשות הקשורות עם מדע הרוח האנתרופוסופי, נמשכות אל עיסוק אמנותי זה או אחר, המלווה את חייהן, גם אם עיסוק אמנותי זה לא מהווה בהכרח את מרכז פועלן. כשנשאל פעם ד"ר רודולף שטיינר האם ישנם דברים שעליהם הוא מתחרט, השיב כי אחד הדברים שעליהם הוא מתחרט הוא שבחיינו לא עסק יותר באומנות. משפט זה מאפיין את מה שד"ר שטיינר היה אולי יותר מכל דבר אחר - אמן.

אם נפנה מבטנו אל תחילת המאה שעברה, אל הזמן שבו הקימו ד"ר שטיינר ומעגל האינדיבידואלים שפעל סביבו את המרכז האנתרופוסופי הראשון בדורנאך שווייץ (בניין הגתאנום הראשון), נגלה שהאמנות איננה רק ענף נוסף במדע הרוח האנתרופוסופי; למעשה נגלה את מה שרבים הספיקו אולי לשכוח: שהאמנות הוצבה במודע בלב העשייה האנתרופוסופית, כמעין נובע, שממנו ניתן לשאוב מים חיים. כל מפעל הבנייה של הגתאנום היה אירוע אמנותי יוצא דופן: המבנה עצמו, העשוי עץ, היה מלאכת אמנות וכל פרט במבנה עוצב באופן אמנותי. קירותיו עוצבו באופן פיסולי בתוך העץ בצורה חיה, החלונות היו ויטראז'ים צבעוניים מרהיבים המתארים מוטיבים רוחניים שונים. בקרבת הגתאנום אף הוקם בית מלאכה מיוחד לצורך יצירת אמנות זו, ואל אתר הבנייה התקבצו אנשים רבים שנדרשו לסייע במלאכת הבנייה באופן אמנותי. הארכיטקטורה חדרה כל פרט ופרט במבנה באופן אמנותי חי, הרצאות על תולדות האמנות נתנו לבנאים על ידי ד"ר שטיינר עצמו וליוו את תהליך הבנייה.

יש לציין עובדה מכריעה נוספת שגם היא נשכחה במקצת: הגתאנום הראשון, אשר נבנה כמרכז האנתרופוסופי, לא נועד להיות

רודולף שטיינר בזמן עבודתו על הפסל מקום לקבלת ידע תאורטי, או מרכז לכנסים; הוא נועד להיות משכן לאמנויות, ומעל לכל הוא עוצב, תוכנן ונבנה כמשכן הבמה לדרמות המסתורין. (דרמות המסתורין הינן מחזות תיאטרון שאותם כתב ד"ר שטיינר, והעוסקים בדרמה האנושית מנקודת מבט רוחית, כדרמת גורל של קבוצת אנשים מבעד למהלך זרמי הזמן.) המבנה איגד בתוכו את כל האמנויות: ארכיטקטורה, ציור, פיסול, עיצוב דיבור ודרמה, מוסיקה, שירה, ואוריתמיה. המבנה עוצב בידי שטיינר עצמו כשתי כפיות המחוברות זו לזו: תחת כיפה אחת ישב הקהל כשמעליו, על התקרה, היו

ציורים שתארו את תקופות התרבות השונות באנושות, בעוד שתחת הכיפה השנייה הייתה הבמה, שעליה הוצגו דרמות המסתורין. כתפאורת רקע לדרמה, על גבי הבמה, הוצב פסל ענק מעץ. הפסל נקרא "הקבוצה" (Die Gruppe) והוא אחת העבודות שיותר מזוהות כיום עם שטיינר כאמן.

כך למעשה הוצבה האמנות במודע בלב העשייה האנתרופוסופית, לב חי ופעיל המעגן בתוכו מדע ועשייה, חוכמה ויצירה. את האמנות במובן זה ניתן להבין כאמצע חי בתמונת האדם. כלב הפועם בין הראש לגפיים. לב המחבר בתוכו בפעילות חיה

איברים שונים של ממשות האדם.

האמנות הוצבה למעשה בתוך האנתרופוסופיה כלב האמור לחדור את כל העשייה המדעית רוחית; כנשאת של התלמודות עמוקה בתהליכי חיים, ומסתורין ההתמרה. כך לדוגמה כונו החינוך המרפא, חינוך ולדורף והרפואה האנתרופוסופית: "אמנות החינוך" ו"אמנות הרפואה". לא היה זה משחק מילים בעלמא, אלא התכוונות אמיתית להחדיר את האמנותי לכל העשייה ולהתחנך על ידי האמנות.

על מדע ואמנות

ד"ר שטיינר הציב במודע את האמנות בלב העשייה האנתרופוסופית ומצביע על כך שבאמצעות הפעילות האמנותית נוכל למעשה להתקרב אל הבנתו של מדע הרוח. טעות לחשוב שניתן לדבר על מדע, במובן העמוק שלו, ללא אמנות; מדע כזה יהיה עקר, משול לראש ללא לב. לאיש המדע, האמנות היא למעשה כלי מחקר "כי כל מה שפועל ביקום הינו גדול האמנים" (רודלף שטיינר GA 230). ואם ברצוננו להתקרב אל המדע במובן העמוק שלו עלינו להתחיל לחשוב באופן אמנותי, כי למעשה חוקי העולם הנצחיים, על כל התגליותיהם בעולם, מהווים מחשבת אמנות. היום אמנות ומדע נראים כנפרדים זה מזה, אולם הפרדה זו בבסיסה אשליה. אומנם המדע אמון על האמת, והאמנות אמונה על היפה, אך האם ניתן להפריד את היפה מהאמית? היפה במובנו הרוחני הוא לעולם ההתגלות של האמת והטוב. זאת ידעו היוונים הקדומים וזאת גם הבינו אמני הרנסנס; לגביהם, ההפרדה שנעשת היום בין מדע לאמנות לא היתה קיימת. עולם הטבע הוא יפה, בדיוק משום שהוא מגלה לנו ללא הרף חוקים אוניברסליים נצחיים. ברוח זו יש להבין את אמרתו של גתה שמדע הרוח האנתרופוסופי קשור עמוקות עם פועלו: "האדם שהטבע מתחיל לחשוף בפניו את צפונותיו, מרגיש ערגה עזה לזו שמטיבה יותר מכל לפרש את הטבע - לאמנות." לאמן ולמדען חיפוש משותף, שניהם מחפשים אחר מהות; המדען מחפש את המהות באמת, בכלל, הוא מחפש את המהות בגילוי חוקי היקום הנצחיים, בגילוי כללים אוניברסליים התקפים למכלול של תופעות. האמן גם הוא מחפש מהות, והוא תר אחריה בבריאה הייחודית, שם מבקש הוא להביא את האמת לא כחוק כללי אלא לידי הופעה יחודית במעשה

היצירה האינדיבידואלי.

אמן במובן האמיתי הוא חוקר, וכלי המחקר שלו הוא האמנות. כך לדוגמא, מצביע שטיינר בהרצאה שנתן בדורנאך על אודות טבע הצבע (דורנאך, ה-6 במאי, 1921), על יכולתו של האמן לדבר על הצבע מתוך הבנה עמוקה לטבע האמיתי האובייקטיבי של הצבע, לא פחות ממה שיוכל הפיסיקאי לדבר על אודותיו.

האמנות מביאה למעשה לידי שיחה את חוקי היקום האוניברסאליים שאותם רוצה המדע לגלות עם מעשה היצירה האינדיבידואלי. למעשה, ביצירת האמנות האינדיבידואלית מופיעים החוקים האוניברסאליים מחדש. באופן זה, נשזרים יחדיו האמת האוניברסאלית והיצירה האינדיבידואלית כממשות פועמת של רוח האדם. ברגע שבו האמת האוניברסלית מתגלה מבעד למעשה האמנות האינדיבידואלי, ניתן לדבר על היפה, הרוחי, המבליח אל תוך מציאות חיינו. עיסוק באמנות במובן זה מאפשר לחוויית עצמיות מורחבת לעלות אל שדה תודעתו של האמן; אז יכול הוא לחוות את היפה, המרומם את האדם אל מעבר לתודעת היומיום. וכאן גם שליחותה של האמנות. היא למעשה נתיב ההתמרה, דרכו האדם יכול להשתנות ולהכין עצמו, למה שהוא עצמו רוצה להתהוות אליו בעתיד.

האמנות והחינוך העצמי

את שליחותה של האמנות אפשר בעיקר לראות באפשרות של האדם להתמיר את ישותו שלו ולבנות כלי פנימי באמצעות ההתחנכות האמנותית. התבוננות מסוימת בארבעת הממלכות (אדם, חי, צומח ודומם) יכולה להבהיר משהו מעמדה זו: אם נתבונן על גביש, לדוגמא, ניתן יהיה לומר כי הגביש שלם ומושלם מעצם היותו גביש. כך גם כשנעלה לממלכת הצומח: בהביטנו על הוורד נוכל לומר לעצמנו כי הוורד בא לעולם באופן המושלם ביותר שרק אפשר; הוא אינו זקוק לשנות את עצמו מהותית מעבר למה שהוא כבר הנו. בפנותנו הלאה אל ממלכת בעלי החיים נמצא דבר דומה: לדוגמא הדבורה, הממלאת את שליחותה בעולם מעצם "דבוריותה"; אין היא צריכה להוסיף דבר לישותה והיא מושלמת כשלעצמה. לא כך הדבר כשאנו מתבוננים על האדם. ניתן לומר שהאדם הוא הישות

היחידה מתוך ארבעת הממלכות שצריכה לחנך את עצמה. בניגוד ליתר הממלכות, כאשר האדם מתפתח ומגיע לבגרות, ניתן לומר עליו בבירור כי הוא בלתי שלם. האדם הנו היחיד שנגזר עליו לעסוק בעיצוב ישותו באמצעות חינוכו העצמי, שכן בניגוד לבני הממלכות האחרות, רכש לו באמצעות כוח ה"אני" את היכולת לעשות כן. כך, מצד אחד מוצא האדם את עצמו בלתי שלם ולא מושלם, ומתוך כך הוא צריך על ידי האקטיביות שלו, לחנך את עצמו, לעצב עצמו, ומצד שני האדם - במהותו כאדם - רכש את האיות הרוחנית היקרה ביותר והיא היכולת להשתנות ולהתמיר עצמו.

כך הגביש של השנה שעברה הינו אותו הגביש של השנה, הוורד של השנה אינו שונה במהותו מזה שצמח בשנה שעברה, כך גם הדבורה שהגיחה זה עתה מהביצה ותנהג על פי החוקיות של קודמתה. ואילו האדם; האדם של השנה שעברה אינו אותו אדם השנה, הוא עבר דרך מטה הקסם של סוד ההשתנות; הוא התמיר עצמו.

כשהאדם עוסק באמנות הוא למעשה מתלמד בצורה העמוקה ביותר בחיים הרוחיים כמהות של התמרה. כך למעשה, במובן זה, בעיסוק האמנותי ממלא האדם את יעדו כאדם ומגשים את שליחותו כישות בהשתנות, ובכך מממש הוא את אנושיותו בצורה הגבוהה ביותר.

אורי כהן הוא אמן ומורה לאנתרופוסופיה ולאמנות. בוגר בית הספר לאמנות החדשה בבזל, שוויץ. הקים את "סטודיו פגסוס" ביישוב תענו, ללימודי מדע הרוח האנתרופוסופי והאמנותי. מלמד בסמינר להכשרת מורי ולדורף רמת גן, סמינר הקיבוצים, בהכשרה לרפואה אנתרופוסופית, ובסמינרים נוספים. uri.cohen.shir@gmail.com